

Paul Scheffer

‘Zonder verbinding wint de hokjesgeest’

Brexit en de verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten: als er twee voorbeelden zijn van het immigratieprobleem, zijn het deze wel. Bevolkingen ervaren immigratie in toenemende mate als een gevolg van globalisering dat ze niet kunnen beïnvloeden en dat daarom problematisch is. Als politici – ook in Nederland – geen liberaal antwoord ontwikkelen op deze onvrede, ontstaat een autoritaire samenleving.

Dat vindt Paul Scheffer, publicist en hoogleraar Europese Studies. Zijn lezing is vooral een oproep om populisme serieus te nemen en te zoeken naar verbinding. Niet alleen door te praten, maar ook door te doen.

Doen is in de ogen van Scheffer ook helder zijn. Ordening aanbrengen, kaders bieden. ‘Als de premier een groep Turks-Nederlandse jongeren de ene dag ‘pleur op’ toevoegt en de volgende dag tegen de Turkse overheid zegt: ‘handen af van onze jongeren’, dan gaat er iets heel erg fout.’

Dat populisme om een antwoord vraagt, wil niet zeggen dat we het moeten afdoen als irrationeel, zegt Scheffer. ‘Populisme is rationeel te verklaren. Het komt voort uit angst. Net als de milieubeweging, die bang is voor de teloorgang van de planeet, en de vredesbeweging, die vreest voor oorlog. In die zin is populisme geen exclusief fenomeen.’

Mensen zijn in eerste instantie verbonden met hun omgeving. Ze wonen er, werken er, trouwen er, voeden er hun kinderen op. En ze zijn redelijk honkvast: uit onderzoek blijkt dat zeven op de tien Fransen wonen in de regio waarin ze zijn geboren. Scheffer: ‘Dat je naar Thailand op vakantie gaat, maakt je nog geen wereldburger.’

De kortsluiting die we ervaren, ontstaat vooral tussen globalisering en lokalisering. ‘In dat geweld wordt de nationale staat weggedrukt. Rotterdam heeft eigen immigratiebeleid ontwikkeld omdat het vindt dat de Staat niet goed functioneert. Maar steden hebben de nationale staat nodig om goed te functioneren en hun open samenleving te kunnen voortzetten.’

Burgers verhouden zich vooral tot de staat, meent Scheffer. Ze communiceren in een gemeenschappelijke taal en ervaren hun nationale identiteit als de belangrijkste – boven hun lokale, regionale of Europese identiteit. ‘Sociale cohesie en solidariteit zijn vooral nationaal gericht. Dé Nederlander bestaat dus wel. Als je alleen maar wijst op de verschillen tussen mensen, kom je uit op een definitie van wat de Nederlander níét is – geen moslim bijvoorbeeld. Dat is wat we nu zien gebeuren.’

Volgens Scheffer zijn burgers, en zeker Nederlanders, altijd bereid om zich aan te passen. Maar wel binnen een zekere orde. ‘Hun morele energie erodeert als je eerst zegt dat je tweeduizend vluchtelingen wilt opvangen, maar er elke keer weer een schep bovenop doet. Dat is overvragen. Dat leidt tot barbarij. Denk dus na over grenzen. Streef naar orde. Maak helder wat we aankunnen.’

Scheffer signaleert vier belangrijke breuklijnen, die tussen hoog en laag opgeleiden, gevestigden en nieuwkomers, seculieren en gelovigen, jong en oud. ‘Politieke partijen hebben geen idee meer hoe je hun belangen verzoent tot één algemeen belang. Misschien is het tijd

om gewoon te gaan handelen. Waarom niet een jaarlijkse dag van de Deventenaar in het leven roepen? Iedereen is toch welkom?’

Scheffer pleit voor een actieve, integrerende rol van allerlei partijen, waaronder woningcorporaties en sportclubs. Want: ‘Als het verbindend element ontbreekt, wint de hokjesgeest.’